

In de rubriek
'Woordsprong'
maandelijks aandacht voor de
oorsprong van
allerlei woorden.

Winkelen en shoppen

Sinds de veertiende eeuw hebben plaatsen waar artikelen worden verkocht 'winkels'. Het woord *winkel* is afgeleid van *wenken*; oorspronkelijk duidde *winkel* een 'hoek' aan. De betekenis verschoof naar 'hoekje – op straat, in een gebouw – waar koopwaar wordt verkocht', en vervolgens naar de huidige betekenis. In de zestiende eeuw worden al gespecialiseerde winkels genoemd als 'boekverkoopers winkel', 'goutsmits winkel', 'aptekers winkel' en 'spijswinkel'. In de daaropvolgende eeuwen nam de specialisatie verder toe; toen kwamen er 'grutterswinkels', 'bakkerswinkels' en 'modewinkels'.

Advertentie voor de winkel van Sinkel, negentiende eeuw.

Winkeldochter

VOC-koopman Pieter van den Broecke schreef in 1614 in zijn dagboek over de "coopliden" en "winckeliers" in "Catsinij" (het huidige Kochi in India), die "grootediven in haer neringhe sijn" ('onbetrouwbaar zijn'). Uit de vele overgeleverde vrouwelijke varianten blijkt dat het beroep van winkelier vaak door vrouwen werd uitgeoefend: *winkelierige*, *winkelierige*, *winkeliersche*, *winkelierster*.

Ook *winkeldochter* verwees vroeger naar een vrouw die in een winkel bedient; *dochter* is hier gebruikt in de verouderde betekenis '(jonge) ongehuwde vrouw'. De tegenwoordig gangbaarder figuurlijke betekenis is rond 1850 ontstaan: 'artikel dat moeilijk te verkopen is'. De overgebleven waren werden vergeleken met een overschietende verkoopster – in een tijd dat ongehuwd zijn als ongewenst gold.

Winkel van Sinkel

Op de specialisatie van winkels volgde de fase van schaalvergroting. In 1822 opende Michael Anton Sinkel in Amsterdam een zaak met een nieuwe formule: de waren werden uitgesteld in 'winkelkasten', 'toonbanken' en 'etalages', en kopers konden niet langer afdingen, maar moesten een vaste prijs betalen. In de jaren daarop opende Sinkel filialen in andere plaatsen. De omvang van het assortiment, die voor die tijd zeer opmerkelijk was, werd bezongen in het liedje: "In de winkel van Sinkel is alles te koop / Daar kan men krijgen mandjes met vijgen / doosjes pommade, flesjes orangeade / hoeden en petten en damescorsetten / drop om te snoepen en pillen om te poepen." Hoewel de winkels in 1912 werden gesloten, staat *winkel van Sinkel* nog steeds overdrachtelijk voor 'winkel waar alles te koop is'.

Duitse warenhuizen

In de negentiende eeuw werden meer winkelketens opgericht. Bekende voorbeelden zijn C&A, genoemd naar de voorletters van de Duitse broers Clemens en August Brenninkmeijer, die in 1841 in Sneek een winkel in confectiekleding openden. De naam van de winkelketen V&D gaat daarentegen terug op de achternamen van de zwagers Willem Vroom en Anton Dreesmann, die in 1887 een gezamenlijke zaak openden.

Voor dergelijke winkels bestond vanaf 1830 de naam *warenmagazijn*. Aan het begin van de twintigste eeuw veranderde dat in *warenhuis*. In 1904 staan de kranten bol van de vraag of Duitse kooplieden op de plaats van de oude Beurs in Amsterdam een 'warenhuis' (het woord staat nog tussen aanhalingstekens) mogen neerzetten. De woorden *warenmagazijn* en *warenhuis* voor 'grote winkel met een gevarieerd assortiment' zijn allebei ontleend aan het Duits. Dit laat zien hoe groot

de Duitse invloed in deze periode op de Nederlandse middenstand was.

Zelfbediening

Na de Tweede Wereldoorlog vond er opnieuw een revolutie plaats in het winkelwezen, dit keer onder Amerikaanse invloed: de 'supermarkt' met 'zelfbediening' deed zijn intrede. In 1948 wordt in België de eerste supermarkt geopend, en niet lang daarna volgt Nederland. De eerste jaren spreekt men ook over 'zelfbedieningswinkel', 'help-yourselfwinkel' en 'kijk-grijpwinkel', allemaal vertalingen van het Engelse *self-service shop*.

Rond 1966 werd het mode om een exclusieve modezaak te tooien met de naam *boutique* of *boetiek*; het woord is ontleend aan het Frans, waar het een neutrale benaming is. Uiteindelijk gaat dit woord terug op het Grieks-Latijnse *apotheca* ('bewaarplaats, magazijn'), waarvan ook ons woord *apotheek* is afgeleid.

Het Engelse woord voor winkel, *shop*, wordt rond 1970 in het Nederlands gebruikt in de samenstelling *sexshop* en *coffeeshop*. Het laatste woord kreeg in het Nederlands een betekenis die in het Engels onbekend is: 'verkooppunt van softdrugs'. Het werkwoord *shoppen* wordt vanaf ongeveer 1990 gebruikt als modewoord voor 'winkelen', en kreeg daarnaast de typisch Nederlandse betekenis 'bij verscheidene zaken, banken, zorgaanbieders e.d. langsgaan om het aanbod te vergelijken'.

De laatste mode op winkelgebied is die van het 'webwinkelen' in een 'internetwinkel' of 'webshop', waar bedrijven online hun producten aanbieden via 'webmarketing'. De terminologie toont dat ook deze innovatie afkomstig is uit de Engelstalige wereld. Wel heet de internetpagina waarop alle geselecteerde artikelen worden weergegeven, nog steeds 'winkelwagentje'. <